

Yula Okuniovska, Doniecki Uniwersytet Narodowy imienia Wasyla Stusa

POLITYCZNE PRZESŁANKI EUROINTEGRACJI RP

Artykuł poświęcony badaniu politycznych przesłanek integracji europejskiej RP. Przesłanki polityczne są rozpatrywane w dwóch formach: wewnątrzpolityczne i międzynarodowe. Biorąc pod uwagę szczegóły transformacji polskiej społeczności od postsocjalistycznego stanu do kierunku demokratycznego, zbadano oddziaływanie rozwiązania „Solidarności” jako głównego wewnątrzpolitycznego czynnika zmian w polskim społeczeństwie. W artykule rozpatrywane jej miejsce i rola w systemie władzy, interakcja z siłą znajdującą się na czele i próby nawiązania dialogu.

Pokazano zmianę koniunktury międzynarodowej na przykładzie działalności K. Skubiszewskiego i założenia kierunku europejskiego. Podpisanie Układu Europejskiego (o stowarzyszeniu) otworzyło przed Polską możliwości wrócić do zjednoczonej Europy. Długotrwały proces integracji europejskiej RP negatywnie oddziaływał na nastawienia polskiej ludności do Unii Europejskiej.

W ciągu badania się określają główne cechy charakterystyczne polityki RP lat 90-ch XX wieku: negatywny wizerunek, luźność wewnątrzpolitycznych programów, ale dążąca do celu zbliżenia z UE polityka zagraniczna.

Słowa kluczowe: *demokratyzacja, transformacja, integracja europejska, kryteria, kierunek polityki zagranicznej.*

Pomiędzy państw obozu socjalistycznego Polska demonstrowała wysoką aktywność w kierunku demokratycznych zmian w Europie Środkowo-Wschodniej. Demokratyczne tradycje charakterystyczne dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej sformowane jeszcze w czasy rewolucji Francuskiej weszły w konflikt z reżymem totalitarnym.

Na początku lat 90-ch XX wieku architekci polityki zagranicznej Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej wzięli kierunek na zbliżenie z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. Głównymi postulatami zmian były wymogi zwiększenia rozwoju gospodarczego, poziomu życia oraz miejsca Polski na arenie światowej. Europejska polityka po 1989 roku była bardzo ważnym priorytetem polityki zagranicznej RP. Ten kierunek nie koncentrował się wyłącznie na EWG, głównym celem polskich politycznych elit było szybkie nawiązanie stosunków z organizacjami Zachodnioeuropejskimi i konieczna rezygnacja z komunistycznej przeszłości.

Dążenie do integracji europejskiej RP było uwarunkowane przesłankami wewnętrznymi i najważniejsze – politycznymi.

Celem artykułu jest zbadanie politycznych przesłanek wejścia Polski do Unii Europejskiej. Dla osiągnięcia celu określiliśmy następujące zadania: zbadanie wewnątrzpolitycznego stanu Polski, analiz kierunku polityki zagranicznej RP, wyjaśnienie opinii społecznej na temat UE.

Podstawę dla badania stworzyły prace ukraińskich i polskich naukowców. Pomiędzy nimi możemy wymienić: Szewczuk D. [1], Gardavsky J. [2], Buslenko V. [4], Kuroń J. [5], Teleguz A. [6], Czernega P. [7], Skubiszewski K. [8], Łastawski K. [9]

Unia Europejska jest jednym z największych związków państw we współczesnym świecie. Konsolidacja krajów Europy była spowodowana ideą zbliżenia politycznego, co miałyby zapobiec utworzeniu nowych konfliktów na kontynencie. Koniec XX wyraził pokazał wzmocnienie stanowiska krajów Europy.

Polityczne przesłanki wejścia Polski do Unii Europejskiej wychodzą z czasów działalności Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”.

Amerykański politolog, socjolog i działacz państwowy Zbigniew Brzeziński podkreślał że działalność „Solidarności” jest zjawisko wyjątkowe w historii XX wieku i ono dało początek upadku komunizmu, kryzysu wewnętrznemu w ZSRR i załamaniu systemu komunistycznego w Polsce. A brytyjski historyk Norman Davies określa pojawienie „Solidarności” jako czas kiedy Polska odgrywała główną rolę [1].

„Solidarność” - Niezależny Samorządny Związek Zawodowy (NSZZ) – była nie tylko związkiem zawodowym ale potężnym ruchem społecznym, antykomunistycznym powstaniem i rewolucją. Ten ruch wykształcił się w 1980 r. Polski badacz J. Gardavsky poddając analizie dzieje tych czasów nazywa

umowę 1980 r. klasyczną umową pomiędzy słabymi władzami („władzami partyjnymi”) i mocnym społecznym ruchem. Związki zawodowe mieli 17 tys. ośrodków i liczyli 1 mln. 300 tys. członków [2 s.118-119].

Działalność „Solidarności” założyła początek osłabienia władz autorytarnych i zmianę politycznej koniunktury polskiego społeczeństwa. Za co i była traktowana poza prawem. Tylko w 1989 r. była oficjalnie uznana jako organizacja związków zawodowych. Rozumiejąc nieodwracalność zmian Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR) poszła na nawiązanie dialogu z „Solidarnością” w formie „okrągłego stołu”. On był zaplanowany z 6 lutego do 4 kwietnia 1989 r. Od strony rządu na czele był generał Cz. Kiszczak, od strony opozycji – lider „Solidarności” L. Walensa [3, c. 34].

Negocjacje przedstawicieli okrągłego stołu można warunkowo podzielić na trzy poziomy. Pierwszy poziom był reprezentowany udziałem w posiedzeniach plenarnych określających tor dalszej działalności. Następny poziom był powiązany z obradami w trzech głównych zespołach: ds. gospodarki i polityki społecznej, ds. reform politycznych, ds. pluralizmu związkowego. Na trzecim poziomie dyskutowali kwestie o problematyce rozmaitej. Obrady okrągłego stołu po raz pierwszy w ciągu długiego okresu czasu osiągały sukces i otrzymały nazwę „porozumienie społeczne”.

Według porozumienia przy okrągłym stole rząd i „Solidarność” doszli zgody na rzecz politycznych zmian i przemian gospodarki, żeby Polska poszła drogą demokracji i gospodarki rynkowej. Również było sformowane Zgromadzenie Narodowe (Sejm i Senat), rozpoczęte reformy, wprowadzone stanowisko Prezydenta. Ważnym osiągnięciem „Solidarności” pod czas tych obrad stało nadanie opozycji dostępu do mediów, wprowadzenie kwot w wyborach do sejmu, gdzie 65% miejsc się gwarantowało dla PZPR i sojuszników a 35% dla opozycji. Legalizowane zostały związki zawodowe „Solidarność”. Było zaproponowane wolne wybory do Sejmu. Po przyjęciu porozumienia od 4 czerwca 1989 roku były przeprowadzone wybory parlamentarne gdzie zwyciężyła „Solidarność”. W Senacie ona otrzymała 99 miejsc ze 100 [4 c. 445].

24 sierpnia na posiedzeniu Sejmu 62-letni Tadeusz Mazowiecki był powołany na stanowisko prezesa Rady Ministrów PRL. W jawnym głosowaniu za kandydaturą Tadeusza Mazowieckiego głosowało 378 posłów (przeciwko było czterech, a 41 wstrzymało się).

Opozycja mogła celebrować: wznowiona idealna równowaga zburzona po wyborach, T. Mazowiecki wybrany na premiera, B. Geremek wybrany na przewodniczącego Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego „Solidarność” w Sejmie, L. Walensa został legendą i laureatem Nobla, który daje rozporządzenia przez braci Kaczyńskich. Rząd Mazowieckiego był sformowany wciąż 24 sierpnia – 12 września 1989 r.

Po raz pierwszy w okresie historii powojennej Polacy otrzymali rząd który oni chcieli któremu ufali. Przed T. Mazowieckim stało nadzwyczajnie trudne zadanie. Jemu należało szybko sformować niekomunistyczny, a może nawet antykomunistyczny rząd. Ale ten rząd, najpierw jego siłowe ministerstwa, miały być przyjęte przez W. Jaruzelskiego i w pewnej mierze przez Moskwę. T. Mazowiecki nie miał prawa zapomnieć, że mieszka w centrum obozu socjalistycznego. Mur Berliński jeszcze był na miejscu, radzieckie garnizony wojskowe były pełni żołnierzy i czołgów, armia, instytucje bezpieczeństwa i milicja były kontrolowane przez „autorów” stanu wojennego – generałów Kiszczaka i Siwickiego. Jednak jego gabinet w oczach społeczeństwa już wdrażał ideę „Solidarności”. Jak wspominał J. Kuroń, kiedy na bazarze, na ulice czyli na w sklepie ludzi winili go w tym, że w sklepach niema nic, on zrozumiał, że jeżeli ludzi go wybrali, to on dla nich władza. I jak przedstawiciel władzy ponosi odpowiedzialność za puste półki i zamknięte fabryki [5, c. 218].

Nowy rząd rozpoczął demokratyczne zmiany i wdrażał ich w życie społeczne i polityczne. Najpierw było zlikwidowano wszystko powiązane z socjalizmem, tworzyły się warunki dla przekształcenia Polski w parlamentarne państwo zachodniego trybu. W grudniu 1989 roku była zmieniona nazwa Państwa. Polska Republika Ludowa zaczęła się nazywać Rzeczpospolita Polska. Zmieniły się godło i flaga kraju, w Konstytucji kasowany artykuł o kierowniczej roli klasy robotniczej i partii w życiu polskiego społeczeństwa. Skasowano święto Dnia PRL (22 lipca) i rozpoczęto obchodzenie 3 maja (Dnia Polskiej Konstytucji 1791 roku) i 11 listopada (Dnia Niepodległości Rzeczpospolitej Polskiej 1917 roku). W wojsku polskim skasowali oddziały polityczne i wprowadzili stanowisko oficera wychowawczego. Wojskowym nie wolno było być członkami partii politycznych. Funkcje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych były podzielone: milicja dla ochrony porządku publicznego i służba bezpieczeństwa państwowego. Skasowana poprzednia cenzura na materiały niemieszczące

tajemnicy państwowej [6, c. 250].

Warto przypomnieć że na złamie lat 1989-1990 w „Solidarności” zaczęły wyraźniej objawiać się dwa nurty. Pierwszy miał charakter liberalny i świecki, widział główne zagrożenie w nacjonalizmie i klerykalizmie polskiego społeczeństwa. Drugi nurt był bliski do kościoła katolickiego i największym wrogiem dla nich byli postkomuniści, sprawujące zbyt duże polityczne i gospodarcze oddziaływanie na życie w kraju. Dla zwolenników pierwszego nurtu rozwiązanie PZPR oznaczało koniec walki z komunizmem, zaś dla ich antagonistów zaledwie koniec jednego z etapów tej wojny. W tej sytuacji wszelkie próby sztucznego podtrzymywania jedności „Solidarności”, uzasadniane dobrem reform, były skazane na niepowodzenie [7, c148].

Rozwiązanie „Solidarności” sprzyjało założeniu dużej ilości małych partii politycznych. Większość z nich nie miała politycznej programy na tym początkowym etapie. Działalność tych partii miała takie cechy charakterystyczne jako nieobecność określonych celów i priorytetów, co i doprowadziło do częstej zmiany władz w Polsce. Pierwsze cztery lata działalności demokratycznego rządu powiązane z czterorazową zmianą jego składu. Ale bez zmian został wektor polityki zagranicznej Państwa w tym okresie. Głównym architektem i realizatorem polityki zagranicznej był Minister Krzysztof Skubiszewski.

Pod czas przemówienia Ministra Spraw Zagranicznych K. Skubiszewskiego w ONZ w 1989 r. polityk podkreślał, iż jego kraj odegrał bardzo ważną rolę na międzynarodowej arenie co było determinowane jego stanowiskiem geopolitycznym. Wówczas Minister podkreślał że Polska chce wspierać zjednoczoną Europę i zająć miejsce czołowe. W grudniu 1989 r. w Sejmie Minister powiedział że Polska popiera ideę zjednoczonej Europy i realizację tej idei poprzez współpracę oraz integrację Państw europejskich [8, s.33]. W 1992 r. jeszcze raz potwierdził, że stosunki z Europą mają olbrzymie polityczne znaczenie.

W czerwcu tego z roku na szczycie Grupy G7 w Paryżu było podjęto decyzję o nadaniu Polsce finansowania jako pomocy gospodarczej. Ta inicjatywa znana pod tytułem PHARE. Były to pierwsze kroki do integracji krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Wspólnot Europejskich. Jan Kułakowski został pierwszym ambasadorem Polski przy Komisji Wspólnot Europejskich.

25 maja 1990 roku Polska oficjalnie zwróciła się do Brukseli z prośbą rozpocząć negocjacje z Komisją Europejską na rzecz umowy o stowarzyszeniu. Zaś tylko 1 lutego 1994 roku był wprowadzony w życie Układ europejski pomiędzy Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi. Wciąż czterech lat toczyły się negocjacje dyplomatyczne które założyli grunt dla akcesji Polski do Unii Europejskiej (na mocy Traktat z Maastricht EWG stała UE).

Układ Europejski (o stowarzyszeniu) przewidywał ścisłą współpracę pomiędzy EWG i Polską w kilku strategicznych nurtach: polityka, gospodarka, kultura oraz integracja europejska. W ramach współpracy politycznej Układ przewidywał stworzenie mechanizmu stałych konsultacji pomiędzy Brukselą a Warszawą. Dialog polityczny również miał się odbywać przed spotkaniami międzynarodowymi i posiedzeniami organizacji międzynarodowych mając na celu opracowanie wspólnej polityki. Dialogu politycznemu sprzyjało i stworzenie wspólnych instytucji stowarzyszenia: Rady Stowarzyszenia RP – UE, Komitetu Stowarzyszenia, Komitetu Parlamentarnego Stowarzyszenia i innych organów pomagających Radzie. Głównym celem działalności tych instytucji było przeprowadzenie monitoringu procesu realizacji norm wpisanych w Układzie Europejskim. Możemy powiedzieć, że instytucji stowarzyszenia były odpowiednikami instytucji kierowniczych EWG. Taki dubbing dał możliwość Polsce otrzymać dobre doświadczenia współpracy z Unią Europejską będące korzystnymi i po akcesji RP do UE.

Ważnym okresem dla Polski został czas 21-22 czerwca 1993 roku kiedy Rada Europejska w Kopenhadze określiła polityczne i gospodarcze kryteria rozpoczęcia negocjacji o członkostwie krajów Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej: istnienie instytucji gwarantujących demokrację, istnienie gospodarki rynkowej gotowej sprostać konkurencji w wolnym rynku, zdolność do przyjęcia wszystkich zobowiązań wynikających z członkostwa.

Na drodze do Unii Europejskiej Polska miała poparcie swego partnera – Niemiec. Stosunki z Niemcami jako głównym partnerem gospodarczym mieli zasadnicze znaczenie dla Polski. Niemcy były bardzo ważnym partnerem (surowce, chłonny rynek) którym nie można lekceważyć. Takie stosunki wymagały od Polski znalezienia możliwości załatwienia konfliktów i poszukiwanie branży z konwergencją interesów. Szczegółowe znaczenie miały stosunki dyplomatyczne jako część priorytetów

polskiej polityki zagranicznej, zwłaszcza w „polityce wschodniej”, gdzie Polska dążyła do liderstwa [9, s.113].

Następnym elementem politycznych przesłanek stało przyjęcie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja została skutkiem trwałych politycznych dyskusji i negocjacji. Mając pod uwagę priorytet nabycia członkostwa Polski w Unii Europejskiej, autorze Konstytucji 1997 roku wpisali w tekst grunt dla możliwości w przyszłości przekazać pewne kompetencje do UE. Ważny punkt „Europa” mieści się e art. 90 Konstytucji. On miał na celu znalezienie równowagi między zachowaniem zasad suwerenności narodowej i przewidywaniem możliwości integracji z UE. W tym osobliwym artykule 90 Konstytucji powiedziano, że „Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach”. Ten artykuł stworzył wystarczającą podstawę prawną dla integracji Polski z Unią Europejską [12].

Mianowicie pod czas prezydentstwa Niemiec w Unii Europejskiej w 1997 roku była przyjęta „Agenda 2000” mieszcząca plan akcesji krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej. W maju 2000 roku minister spraw zagranicznych RFN Joschka Fischer w swoim przemówieniu w Berlinie ściśle określił pozycję Niemiec, że Polska ma zostać członkiem UE. On powiedział, że takie rozszerzenie jest niezbędny i normalny proces. Według jego słów, „Europa stoi przed wyborem – erozja czyli integracja” [10, c.68].

Mimo wszystkie działania Polski, w kontekście ogólnoeuropejskim ona miała negatywny wizerunek. Cechami charakterystycznymi były korupcja, niski poziom życia, bezrobocie. W związku z tym trzeba było stworzyć strategię realizacji interesów narodowych tak żeby nie przeszkadzać realizacji interesów Unii, i w ten samy czas działała na osiągnięcie polskich celów. To było wyzwanie dla autorów polityki zagranicznej Polski, z niezbędnością kształcenia nowego wizerunku RP wśród krajów zachodnioeuropejskich.

Temat integracji europejskiej został głównym tematem porządku dziennego, poziom poparcia obywatelskiego bardzo spadł: 80% w lipcu 1994 roku i tylko 55-60 w lecie 1999 roku; 5% poparcia oponentów zrosły do 20-25%; odsetek niezdecydowanych został stały – 15-20% [11].

Od momentu podpisania Układu Europejskiego wzrosły negatywne tendencje w polskim społeczeństwie. Stały popularne różne akcji eurosceptyczne, mające na celu poszerzenie negatywnego odbieranie idei polskiej integracji do UE. Najbardziej mocną była kampania „Ligi Polskich Rodzin” przeciwko integracji. Oni straszili Polaków problemami w gospodarce, legalizacją aborcji, eutanazji i ślubów homoseksualnych, sprzedażą ziemi Niemcom etc. Ich motto – „Wczoraj Moskwa, jutro Bruksela”. Ale Liga i inni oponenci integracji mieli brak finansów i ograniczony dostęp do mediów, zaś nie mieli dużego wpływu na opinię społeczną.

W podsumowaniu, badając polityczne przesłanki integracji Polski do Unii Europejskiej zauważyliśmy wewnątrzpolityczne przesłanki i przesłanki powiązane z sytuacją międzynarodową. Do przesłanek wewnątrzpolitycznych należy transformacja przebiegu życia polskiego społeczeństwa. Więc, rozwiązanie „Solidarności” aktywizowało zmiany politycznej koniunktury w Polsce, co spowodowało powołanie demokratycznego rządu T. Mazowieckiego. Rząd był niestabilny, cały czas się zmieniał w ciągu czterech lat. Ale transformacja wewnątrzpolityczna spowodowała stabilność w polityce zagranicznej, architektem której był K. Skubiszewski. Polityka europejska i dążenie do nabycia członkostwa w Unii Europejskiej mieli poparcie wśród polskiego społeczeństwa. Właśnie dzięki cechom dyplomatycznym K. Skubiszewskiego Polska podpisała Układ Europejski. Zmiana ż nastrojów obywateli od większego do mniejszego poparcia idei integracji europejskiej powiązana z kryzysem gospodarczym wewnątrz kraju.

Opis bibliograficzny:

1. Shevchuk D. «Solidarnist»: polskiyi shliakh do svobody/D. Shevchuk // Elektronnyi resurs Ukraina Incognita. Rezhym dostupu: <http://incognita.day.kiev.ua/solidarnist-polskij-shlyax-do-svobodi.html>

2. Gardavsky J. Dialog społeczny w Polsce. Teoria, historia, praktyka / Julius Gardavsky. - Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, - 2009. - 456 r., s.118-119

3. Okunovska Yu. V. Vplyv nezalezhnoi samovriadnoi profesiinoi spilky «Solidarnist» na stanovlennia hromadianskoho suspilstva u Polshchi./Iu. Okunovska // Politychne zhyttia. – №1-2 – 2017 – S. 32-38.

4. Buslenko V. Instytucjonalizatsiia parlamentskoï opozytsii v Polshchi / V. Buslenko // Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei. – K., 2010. – № 20. – S. 444 – 453.
5. Kuron Ya. Semyletka, yly Kto ukral Polshu / Ya. Kuron, Ya. Zhakovskiy // Ynostrannaia lyteratura. – 1994. – № 10. – S. 213–225.
6. Telehuz A. Pershyi uriad III Rechi Pospolytoi: polskyi variant demokratychnoi revoliutsii/A. Telehuz // Dukh i litera № 22. Polski studii – S.246-263
7. Cherneha P.M., Telehuz A.V. Kryza identychnosti ta rozkol antykomunistychnoho obiednannia «Solidarnist» yak naslidok politychnykh i personalnykh rozbizhnosti u rusi v 1989–1990 rokakh/P. Cherneha, A. Telehuz // Hileia. Vypusk 65- C.148
8. Skubiszewski K. Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989–1993./ K. Skubiszewski – Warszawa 1997. – 279 s.
9. Łastawski K. Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej./ K.Łastawski Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne – Warszawa 2009. – 113 s.
10. Zlokazova N. Rasshyrenye ES: za y protyv s pozytsyy eho chlenov / N. Zlokazova // Myrovaia ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheniya. – 2002. – № 2. – S. 67-74.
11. Szczerbiak A. Referendum Briefing No 5. The Polish EU Accession Referendum.7-8 June 2003 [Electronic resource] / Aleks Szczerbiak. – Available at : <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-ref-n5.pdf&site=266>
12. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.// Elektronnyi resurs Ukraina Incognita. Rezhym dostupu: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

Okun'ovska Y. Political preconditions for the European integration of Poland

The article studies the political preconditions for Poland's European integration. Political preconditions are viewed in two forms: internal and external. Taking into consideration the transformation peculiarities of the Polish society from a post-socialist to a democratic one, the article studies the influence of collapse of "Solidarnist" as a key internal factor of change in the Polish society. The article looks at its place in the system of authority distribution, its interaction with the ruling parties and attempts to dialogue establishment.

The external political situation of Poland is highlighted on the example of the activity of K. Skubiszewski and the establishment of the pro-European vector of development. Signing the Association Agreement gave Poland an opportunity to return to the united Europe. The long-term European integration process had a negative influence on the attitudes of the Polish people to the European Union.

Key traits of Poland's policy of the 1990-s are determined in the course of the study. Its characteristic features include the negative image, undefined internal political programs combined with a determined external policy aimed at becoming closer to the EU.

Key words: democratization, transformation, European integration, criteria, external political vector.

Окуньовська Ю. В. Політичні передумови євроінтеграції Польщі

Стаття присвячена дослідженню політичних передумов євроінтеграції Польщі. Політичні передумови розглядаються на двох рівнях: внутрішньополітичні та зовнішньополітичні. Враховуючи особливості трансформації польського суспільства від постсоціалістичного до демократичного, досліджено вплив розпаду «Солідарності», як основного внутрішньополітичного чинника змін у польському суспільстві. У статті розглядається її місце у системі владних повноважень взаємодія з правлячою силою та спроби налагодження діалогу.

Висвітлено зміну зовнішньополітичної кон'юнктури Польщі на прикладі діяльності К. Скубішевського та встановлення проєвропейського вектору діяльності. Підписання угоди про Асоційоване членство відкрило перед Польщею можливість повернення до об'єднаної Європи. Довготривалий процес європейської інтеграції Польщі негативно відобразився на ставленні польського населення до Європейського Союзу.

У ході дослідження визначаються основні риси політики Польщі 90-х років ХХ ст., для яких характерні такі ознаки, як негативний імідж, нечіткість внутрішньополітичних програм, проте, цілеспрямована зовнішня політика на зближення з ЄС.

Ключові слова: демократизація, трансформація, Європейська інтеграція, критерії, зовнішньополітичний вектор.